

RIIGIKOGU

8. istungjärk **Protokoll nr. 162 (20).**

1922. a.

Sisu: 1. Päwakorra täiendamine. — 2. Komisjoni täiendawad walimised. — 3. Kodakondsuse seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 4. Terwishoiu peawalitsuse töö-hoolekandeministeeriumi alla ülewiimise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 5. Abieluseaduse ja abieluasjade kohutupidamise korra maksmapanemise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 6. Awalikkude keskkoolide seadus — III lugemisel.

Riigikogu koosolek 20. oktoobril 1922 a. kell 5 p. 1.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **J. Kukk**, wahepeal abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**, wahepeal sekretäär **A. Tupits**.

Walitsuse loosis: põllutöominister **B. Rostfeldt**, rahaminister **G. Westel**, sise-minister **K. Einbund**, haridusminister **H. Bauer**, välisminister **A. Piip**, teedeminister **K. Ipsberg**.

Koosolek algab kell 5.10 min.

1. Päwakorra täiendamine. Juhataja **J. Kukk**: Awan Riigikogu koosoleku. Päwakord on Riigikogu ligetele kätte saadetud. Päwakorra täiendamiseks on ettepanek tehtud: päwakorda täiendada komisjoni täiendawate walimistega. Kas tehakse teisi ettepanekuid? Teisi ettepanekuid ei tehta, selle ettepaneku wastu ei waielda. Siis loen päwakorra wastu wõetuks.

2. Komisjonide täiendawad walimised. Riigikogu juhatusel on teatanud rkl. Kalbus, et tema riigikaitse komisjonist wälja astub.

A. Anderkopp (töer.): Tööerakonna rühm paneb ette rkl. Kalbuse asemele walida rkl. Luiga.

Juhataja **J. Kukk**: Teisi ettepanekuid ei ole. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Rkl. Luiga on nähtawa enamusega riigikaitse komisjoni liikmeks walitud.

Et aruandja I päwakorra-punkti kohta kohal ei ole, siis läheb Riigikogu järgmise päwakorra-punkti juurde.

3. Kodakondsuse seadus — II lugemisel. Üldise komisjoni aruandja **J. Bergman** (loeb): Kodakondsuse seadus.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Bergman** (loeb): I. § 1. Eesti wabariigi kodaniku õigused ja kohustused on kõigil isikutel, kes järgmise kolmele nõudele wastawad:

1) kellel Eesti wabariigi piirides kunni selle seaduse maksmahakkamiseni alaline elukoht;

2) kunni 1918 a. weebuarikuu 24. päewani endise Wene riigi alamluses olid ning kunni selle seaduse maksmahakkamiseni mõne teise riigi kodakondsusse astunud ei ole, ja

3) kes ise wõi kelle wanemad olid praegu Eestit moodustawal maa-alal kogukondade wõi seisusliste asutuste hingikirjades.

M. Bock (saks.): Ich kann mich mit der Redaktion des § 1 nicht einverstanden erklären. Laut ihm wird die estländische Untertanenschaft durch 3 Momente bedingt:

1) den ständigen Wohnsitz innerhalb der Grenzen Estlands;

2) die Zugehörigkeit zur russischen Untertanenschaft vor dem 24. Februar 1918, sowie

3) das Eingetragensein der betreffenden Personen oder ihrer Eltern in die Listen der Gemeinde- oder ständischen Institutionen auf dem Territorium des heutigen Estland. Diese Fassung des 3 Punkts ist aber nicht genügend. Denn es gab bei uns eine ganze Kategorie von Personen, die sogenannten „Exempten“, die nicht steuerpflichtig waren und daher auch nicht in die Listen der Gemeinde- oder ständischen Institutionen eingetragen waren. Aber diese Personen, die hier

geboren waren und hier ihr ständiges Domizil hatten, haben doch eo ipso auch das Recht auf die estländische Untertanenschaft.

Daher beantrage ich den Punkt 3. folgendermassen zu fassen:

3) kes ise wõi kelle wanemad olid praegu Eestit moodustawal maa-alal sündinud ehk kogukondade wõi seisusliste asutuste hingekirjades.

Siseminister K. Einbund: Austatud rahwaesitajad. Riigikogu liikme härra Bocki ettepanekule peab kindlasti wastu waidlema sellepärast, et kodakondsuse küsimuse otsustamisel teatawa isiku kohta ei wõi kunagi otsustandwa tähendusega tema sündimiskoht olla. Sündimine iseenesest on nii juhusline moment inimese elus, et tema mitte weel ära ei määra, kust keegi pärit on. Mina wõin sündida ei tea kas wõi Austraalias wõi mõnes teises riigis. Nõnda siis see ei tähenda iseenesest mitte, et kodakondsuse suhtes minul miskisugused õigused iseenesest selles riigis tekiks. Sellel lihtsal põhjusel ei wõi meie kuidagi wiisi wastuwõetawaks pidada, et sündimine kuskil kodakondsuse aluseks wõiks olla. Teiseks peaks selle wastu olema wormilistel põhjustel. Selle seaduse § 1 määrab meie põhikodanikkude kogu kindlaks. Juba ajutises kodakondsuse seaduses, mis maanõukogu poolt wastu wõetud, olid ette nähtud need samad kolm punkti, mis ka käesolewas seaduses ette on toodud. Kui meie uusi punktisid hakkaksime siin sisse wõtma, siis satuksime wastolusse selle endise seadusega, mis mitte soowitaw ei ole. Kõige esmalt meie teeksime suurele hulgale inimestele selllega ülekohtu, et meie selle laialdase aluse wõtame, kuna nemad senni sündimise pärast mitte ei wõinud otsekohe Eesti kodanikuks saada. Sellepärast oleks täiesti loogiline, kui alused maanõukogu seaduses kui ka praeguses seaduses täiesti ühed ja need samad oleksid. Kõik teised liigid, kelle kohta meie arwame, et nende kodakondsus, lihtsustatud korras wõiks otsustatud saada, kõik need wõiksid käia naragrahwide alla, kus, nagu tähendatud lihtsustatud kord ette nähtud on, kuid see on puhtwormiline külg. Pea wastuwaidlus on aga selles, et sündimist ei saa mitte kuidagi kodakondsuse aluseks wõtta.

M. Bock (saks.): Leider kann ich die Meinung des Ministers, dass die Geburt

ein zufälliges Moment im Leben des Menschen darstellt, nicht teilen, denn meiner Ansicht nach ist sie ein äusserst wichtiges Moment im Leben. Ich gebe ja zu, dass es vorkommen kann, das hin und wieder eine Geburt als zufällig empfunden wird, doch normal ist solch eine Erscheinung nicht (Heiterkeit). Jemand, der hier geboren ist und vielleicht ständig hier gelebt hat, hat auch wenn er in die Gemeinde- oder Standeslisten nicht eingetragen ist, zweifellos doch mehr Recht auf die estländische Untertanenschaft als jemand, dessen Eltern zwar in den Listen stehen, der aber z. B. im Auslande geboren und vielleicht erst wenige Monate vor Erlass dieses Gesetzes nach Estland gekommen ist. Das Recht der Untertanenschaft solchen Personen verweigern, ist doch eine Ungerechtigkeit. Ich kann mich auch garnicht mit der Behauptung des Ministers einverstanden erklären, dass das vorliegende Gesetzprojekt nur eine Wiederholung des früheren ist: dann hätten wir ja überhaupt keinen Grund, es hier zu beraten. Ich bitte daher, mein Amendement anzunehmen.

Juhataja J. Kukk: Sõnasoowijaid ei ole. Lõpusõna on aruandjal. Aruandja sõna ei tarwita, ei ühine ka mitte selle tehtud parandusega, sellepärast tuleb rkl. Bock'i parandus eraldi hääletamisele. Rkl. Bock'i parandus käib järgmiselt: § 1 punkt 3 peale sõna „maa-alal“ juurde lisada „sündinud wõi“. Nii et kolmas punkt käiks järgmiselt: „kes ise wõi kelle wanemad olid praegu Eestit moodustawal maa-alal sündinud wõi kogukondade, wõi seisusliste asutuste hingekirjades“. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on enamus. Seega on see parandus tagasi lükatud. Panen § 1 hääletamisele, nagu ta komisjoni aruandja poolt ette on kantud. (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 2. Samuti on Eesti wabariigi kodanikud:

1) isikud, kes Eesti wabariigi kodakondsusse wastu wõetud maanõukogu määruse §§ 2 ja 6 põhjal Eesti demokraatlise wabariigi kodakondsuse kohta („Riigi Teataja“ nr. 4 — 1918 a.);

2) isikud, kes Eesti wabariigi kodanikuks tunnistatud Eesti wabariigi poolt sõlmitud rahwuswaheliste lepingute põhjal;

3) Eesti wabariigi territooriumil wõi wäljaspool sündinud lapsed nende isa Eesti kodakondsuses olemise ajal;

4) Eesti kodanikust ema wäljaspool abielu sündinud lapsed;

5) Eesti kodaniku naine wõi lesknaine;

6) Eesti kodaniku poolt seaduslikes korras adopteeritud ja legitimeeritud lapsed;

7) wäljamaalaste alaealised abielulised ning wallaslapsed kunni 18 aasta wanaduseni nende wanemate Eesti kodakondsusse wastuwõtmise päewast arwates, wälja arwatud mehelolijad ning mehelolnud tütreid;

8) Eesti wabariigi piirides leitud lapsed, kunni wastupidist ei ole tõendatud;

9) endine Eesti naiskodanik, kui tema abielu wäljamaalasega Lestis tühistatud, samuti ka lapsed sellest abielust.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 3. Isikud, kes wastawad ainult § 1 p.p. 1 ja 2 nõuetele, peawad, et Eesti wabariigi kodaniku õigusi omandada, sellekohase teadaande ühes tarwilikkude tõendustega kohalikule maakonnawalitsuse esimehele wõi linnapeale esitama kuue kuu jooksul selle seaduse jõusseastumise päewast arwates, kui nad teadaande esitamiseni Eesti wabariigi piirides vähemalt kuus aastat alaliselt asunud.

Juhataja I. Kukk: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 4. Kui § 3-das tähendatud nõuded tõendatud, annab maakonnawalitsuse esimees wõi linnapea sellekohase kodakondsuse tunnistuse wälja.

Maakonnawalitsuse esimehe wõi linnapea eitawa otsuse peale wõib rahukogule administratiiw kohtu korras kaebada.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 5. Wäljaspool § 1 ettenähtud tingimusi wõiwad Eesti wabariigi kodakondsust omandada endise Wene riigi Eesti soost alamad, kes mõne teise riigi kodakondsusse ei ole astunud, wõi tunnistatud Eesti wabariigi piirides elades wastawale

maakonnawalitsuse esimehele wõi linnapeale, wäljamaal wiibides aga lähemale Eesti wabariigi ametlisele konsulile, wõi diplomaatilisele esitajale wõi siseministrile ühe aasta jooksul selle seaduse jõusseastumise päewast arwates sellekohast teadaannet saates, mille järele tähendatud ametnikkude poolt sellekohane Eesti wabariigi kodakondsuse tunnistus wälja antakse.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 6. Eesti wabariigi kodanik ei wõi ühel ajal mõne teise riigi kodanik olla.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 6 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): II osa. § 7. Eesti wabariigi kodakondsust wõib omandada naturalisatsiooni korras.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 7 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 8. Kodakondsuse naturalisatsiooni teel omandamiseks nõutakse, et kodakondsusse astumise soowiawaldaja kunni soowiawaldamise päewani vähemalt kaks aastat ja peale soowi awaldamist ühe aasta alaliselt Eesti wabariigi territooriumil elanud. Kodakondsusse astujatelt nõutakse Eesti keele tundmist.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja I. Bergman (loeb): § 9. § 8 ettenähtud nõudmised ajamäära ja keele kohta wõiwad ära jäetud saada wäljamaalaste kodakondsusse wastuwõtmise juures, kui nendel iseäralised teened seltskondlisel, riigiteenistuse wõi sõjaasjanduse alal wabariigi kasuks ehk kui nad tuntud oma amete, teadmiste ja tööde tõttu, ehk kui nad Eesti soost.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 9 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 10. Naturalisatsiooni korras Eesti wabariigi kodakondsusse astuda soowijad peawad vähemalt 18 aastat wanad olema.

Nooremad peavad selleks oma eestkostjate või hooldajate nõusoleku muretsema.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 10 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 11. Väljamaalaste naised ja lapsed võivad kodakondsusse astumiseks soovi avaldada vaatamata oma mehe või isa tahtmise peale, kui nad wastavad naturalisatsiooni nõuetele.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 12. Sooviavalduses Eesti wabariigi kodakondsusse astumiseks naturalisatsiooni teel peab ära tähendatud olema:

- 1) sooviavaldaja nimi ja perekonnanimi;
- 2) wanadus;
- 3) perekondline seis;
- 4) naise ja laste nimed ja wanadus;
- 5) kodakondsus;
- 6) elukoht;
- 7) mis ajast alaliselt Eesti wabariigi territooriumil elab;
- 8) elukutse;
- 9) warandusline seisukord;
- 10) teated karistawuse kohta, ja
- 11) kas sooviavaldaja Eesti keelt tunneb.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 13. Naturalisatsiooni korras kodakondsusse astumise sooviavaldused esitatakse siseministrile ühes tarwilikkude tunnistustega § 12 tähendatud asjaolude kohta või kinnitatud tunnistuste ära kirjadega. Kui sooviavaldaja wastab naturalisatsiooni nõuetele ja riigi ning seltskonna suhtes kahjulik ei leita olewat, antakse siseministri korraldusel temale wastaw kodakondsuse tunnistus välja.

Nimetatud otsuste peale edasikaebust ei ole.

Märkus: Kodakondsusse wastuwõetuteks loetakse ainult kodakondsuse tunnistuses äratähendatud isikud.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Juhataja J. Kukk: Ma panen ettekantud paragrahwi hääletamisele. (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 14. Eesti naiskodanik, kes väljamaalasega abiellu astunud, võib mehe surma või abielu lahutamise puhul või abielu tühistamise tagajärjel väljamaal Eesti kodakondsusesse tagasi astuda selle üle Eesti wabariigi piirides wiibides wastawa maakonnawalitsuse esimehele või linna-peale, väljamaal aga lähemale Eesti wabariigi ametlisele konsulile või diplomaatlisele esitajale või siseministrile teadannet ühes wastawa tunnistusega abielu lõpetamise kohta saates.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 14 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 15. § 14 nimetatud lese või lahutatud naise, samuti ka väljamaalasele mehele läinud alaliselt Eesti wabariigi piirides elawa Eesti naiskodaniku lapsed omandavad Eesti wabariigi kodakondsuse, kui nad 18 aastat wanaks saades ühe aasta jooksul § 14 kindlaksmääratud korras soovi ei avalda nende isa kodakondsusse jääda.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 15 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 16. § 14 ettenähtud korras võivad Eesti kodakondsusse tagasi astuda endised Eesti wabariigi kodanikud, kes Eesti wabariigi kodakondsusest wabastatud, ja ka need endised Eesti wabariigi kodanikud, kes lapseasuse tõttu nende waneatega Eesti kodakondsusest wabastatud.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 16 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): § 17. Eesti kodakondsust arwatakse selles seaduses ettenähtud kodakondsuse tunnistuse väljaandmise päewast.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): III osa. § 18. Eesti wabariigi kodakondsus kaob kodakondsusest wabastamisega.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 18 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Bergman** (loeb): § 19. Kodakondsusest loetakse wabastatuteks:

1) wäljamaalastega abiellu astunud Eesti naiskodanikud, kui nad kahe nädala jooksul abielusõlmimise päewast arwates wabariigi piirides wastawale maakonnavalitsuse esimehele wõi linnapeale, wäljamaal wiibides aga lähemale Eesti wabariigi ametlisele konsulile wõi diplomaatlisele esitajale wõi siseministrile Eesti kodakondsusse jäämise soowi ei awalda;

2) § 20 ettenähtud korras kodakondsusest wabastatud isikud.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 19 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Bergman** (loeb): § 20. Eesti wabariigi kodanikud peawad, kui nad wabariigi kodakondsusest soowiwad lahkuda, sellekohase teadaande siseministrile saatma, milleks alaealistel alla 18 aasta wanaduse tarwilik wane mate wõi eestkostjate nõusolek. Teadaandes peab öeldud olema, missuguse riigi alamaks soowitakse astuda, samuti peab teadaande juures olema tarwilik tõendus wastuwõtmise nõusolekust teise riigi poolt.

Kui soowiawaldaja kaitsewäeteenistuses ei seisa ja muud kodaniku peal lasuwad kohustused täitnud, otsustab siseminister soowiawaldajat kodakondsusest wabastada. Seisab aga soowiawaldaja kaitsewäeteenistuses, siis tuleb lahkumisteadaandele juurde lisada sõjaministri nõusolek.

Siseministri eitawa otsuse peale wõib edasikaebtust tõsta administratiiw kohtu korras.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 20 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Bergman** (loeb): § 21. Kodakondsusest wabastamine kaotab maks wuse, kui wabastatud isik üheks aastaks, lõpuliku wabastamise otsuse päewast arwates, alaliselt wabariigi piirides edasi elama jääb.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 21 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Bergman** (loeb): § 22. Kodakondsusest wabastamise otsus ei käi wabastatawa isiku üle 18 aasta wanade laste kohta, samuti ka tema naise kohta, kui wiimane soowi ei awalda Eesti kodakondsusest lahkumiseks. Lapsed alla 18 aastat omandawad isa uue kodakondsuse ainult nende ema nõusolekul.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 22 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Bergman** (loeb): § 23. Siseministrile antakse õigus selle seaduse teostamiseks täiendawaid määrusi ja juhtnööre wälja anda.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 23 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Bergman** (loeb): § 24. Käesolewa seaduse jõusseastumisega kaotawad maks wuse: Maanõukogu määrus Eesti demokraatlise wabariigi kodakondsuse kohta („Riigi Teataja“ nr. 4 — 1918 a.) ja Wabariigi Walitsuse poolt 27. augustil 1920 a. wastuwõetud seadus nimetatud määruse § 6 täiendamise kohta („Riigi Teataja“ nr. 137/138 — 1920 a.)

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 24 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Sellega on terve seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

Sõna on üldise komisjoni aruandjana komisjoni esimehel rkl. Kalbus'el.

4. Terwishoiu peawalitsuse töö-hoolekandeministeriumi alla ülewii mise seadus — III lugemisel.

Üldise komisjoni aruandja **T. Kalbus** (loeb): Terwishoiu peawalitsuse töö-hoolekandeministeriumi alla ülewii mise seadus.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 1. Terwishoiu peawalitsus („Uprawlenie glawnago wratshebnago inspektora ministerstwa wnutrennih djel“, „meditsinski sowet“ ja „osoboe prisustwie po norodomu sdrawin i obtschestwennomu priseniu“ — Wene seaduste kogu I k. teine jagu, „utschreshdenie ministerstw §§ 367, 386 ja 363 ning nende lisad) wiiakse kõigi

seadustes ettenähtud õigustega ning kohustustega siseministeeriumi alt töö-hoolekandeministeeriumi alla.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 2. 1922 a. riigi eelarwes siseministeeriumile käesolewa seaduse § 1-ses tähendatud terwishoiu peawalitsuse tarwis määratud krediitid kantakse wastawalt tarwitamiseks samaks otstarbeks töö-hoolekandeministeeriumi eelarwesse.

Terwishoiu peawalitsuse koosseisus ettenähtud ametnikud arwatakse töö-hoolekandeministeeriumi koosseisu.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 3. Käesolewa seaduse maksmahakkamisega lähewad kõik makswates seadustes ettenähtud siseministri õigused, mis ühenduses § 1 tähendatud asutustega, töö-hoolekandeministeeriumi kätte.

Isikuwabadusi kitsendawad määrused karantiini seisukorra wäljakuulutamise wõi taudide hulgalise laialilagunemise puhul pannakse maksma töö-hoolekandaja siseministri poolt ühiselt.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Panen kogu seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Seadus on lõpuhääletamisel nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus**: Teen ettepaneku seda seadust vastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata. Seadus on analoogiline mitmele teisele Riigikogu poolt selles sihis vastuwõetud seadusele ja on nõnda redigeeritud nagu teisedki seadused siseministeeriumi alt asutuste ülekandmise kohta teedeministeeriumi ja teiste ministeeriumide alla. Ka eelarwe pärast oleks wäga tähtis, kui see seadus rutem saaks vastu wõetud, et kergem oleks 1923 a. eelarwet lõpuliselt kujus kokku seada.

Juhataja **J. Kukk**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seadust ilma redaktsiooni komisjoni andmata vastu wõtta. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Abieluseaduse ja abieluasjade kohtupidamise korra maksmapanemise seadus — II lugemisel.

Üldise komisjoni aruandja **T. Kalbus**: Riigikogu otsustas II lugemisel käesolewa seaduse § 3 komisjoni tagasi

anda läbiwaatamiseks selle mõttega, et järele kaaluda, kas see paragrahw lahendab kõiki neid küsimusi, mis wõiksid tekkida abielulahutamise asjade üleandmisega waimulikkude asutuste poolt rahukogudele. Üldine komisjon waatas ühes kohtuministeeriumi esitajatega selle paragrahwi läbi, otsustas seda täiendada, nii nagu ta nüüd Riigikogu liigetele kätte on saadetud. Ettepanud paragrahw 4 peaks olema järjekorras nr. 3 ja on vastu wõetud samasuguses redaktsioonis nagu ta enne oli. Ühtlasi lisas aga üldine komisjon kaks paragrahwi juurde, nimelt § 3, mis peaks olema § 2-a ja § 5, mis peaks olema § 3-a. Need kaks paragrahwi paneb üldine komisjon Riigikogule wastuwõtmiseks ette. § 2-a on sellepärast sisse wõetud, et mitmed konsistooriumi otsused ei ole weel seadusjõusse astunud ja kui nende kohta eraldi paragrahwi ei ole, siis peawad asjad uuesti algatud saama.

Edasi on ette pandud paragrahw 3-a, mis § 5 all on eelnõus ette pandud. Seal on ette nähtud need asjad, mis juba konsistooriumis ees olid ja mida asjaosalised tsiwiilkohtutes edasi wõiwad ajada, et need kohtumaksust wabastatud saawad.

Paragrahwid on sisuliselt järgmised: „§ 2-a. Waimulikkude asutuste ja siseministeeriumi usuasjade kolleegiumi otsused abielu makswusetuks tunnistamise ja lahutamise asjades, mis käesolewa seaduse maksmahakkamiseni weel seadusjõusse ei ole astunud, astuwad seadusjõusse, kui keegi asjaosalistest kahe kuu jooksul, käesolewa seaduse maksmahakkamise päewast arwates, ei ole wastawale rahukogule palwet awaldanud seda asja abieluseaduse põhjal ja abieluasjade kohtupidamise korras uuesti alustada.“

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 2-a on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 3. Lõpeta mata abielu makswusetuks tunnistamise ja lahutamise asja wõidakse abieluseaduse põhjal ja abieluasjade kohtu-

pidamise korras asjaosalise palvel uuesti alustada.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus**: § 3-a — paluksin §§ 3 ja 4 parandada 2-a ja 3 — (loeb): §§ 2-a ja 3 põhjal uuesti alustatud asjus on asjaosalised wabastatud rahukogu kohtuposlinist, mis ts. kohtup. sead. § 1356^a ette nähtud.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 3-a on nähtawa enamusega vastu wõetud. Kuna järgmised paragrahwid Riigikogu poolt vastu wõetud juba waremalt, siis oleks sellega kõik käesolew seadus II lugemisel vastu wõetud. Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Awalikkude keskkoolide seadus — III lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **J. Annusson** (loeb): Awalikkude keskkoolide seadus.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): 1. Kooli laad.

§ 1. Awalikkudeks keskkoolideks nimetatakse riigi ja omawalitsuse poolt ülewalpeetawaid koole, mis selle seaduse nõuetele wastawad ja Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal walitsuse poolt kinnitatud keskkoolidewõrku on arwatud.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 2. Awalik keskkool moodustab ühtluskooli teise järgu; tema ülesandeks on haritud kodanikkude kaswatamine ja õpilaste ettewalmistamine kõrgematesse õpeasutustesse astumiseks.

J. Lattik (kristl.): Teen ettepaneku § 2-st järgmiselt wormuleerida: „Awalik keskkool moodustab ühtluskooli teise järgu. Keskkooli ülesandeks on anda õpilastele kõigekülgset kaswatust ja nende wõimetele ning kalduwustele wastawat haridust, wälja arendades noori isamaaliselt mõtlejais, ausais, harituiks ja teowõimsais riigikodanikuiks, kui ka ette walmistades kõrgemasse õpeasutusesse

astumiseks.” Selle paragrahwi niisuguse wormulatsiooni puhul on teisel lugemisel sõna wõetud. Sarnane wormulatsioon rõhutab kaswatuslist ja pedagoogilist külge.

Juhataja **J. Kukk**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Annusson**: Rkl. Lattik'u poolt tehtud ettepanekuga ei saa ühineda samadel põhjustel, millised teisel lugemisel ette kandsin. Täheandan lühidalt, et see wormulatsioon, millega taetakse pikemalt ära määrata keskkoolide-seadust, ometi lõpulikult kõik ära ei ütle, nii et kui mingisugune detailne määramine olema peaks, siis see weel täielikumalt tuleks teha.

Juhataja **J. Kukk**: Et aruandja rkl. Lattik'u poolt tehtud ettepanekuga ei ühinenud, siis tuleb see ettepanek eraldi hääletamisele. Kas nõutakse tema ettelugemist? (Hüüded: Ei ole tarwis.) Panen rkl. Lattik'u poolt ettekan-tud paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Tehtud ettepanek on 36 häälega 35 vastu tagasi lükatud. (Wahel-hüüded: Sedelitega hääletada!) Nõutakse sedelitega hääletamist. Et see nõudmine kodukorra järele põhjendatud on, siis palun sedelid wälja jagada, ja panen ette sedelitele järgmiselt kirjutada — kes redaktsiooni poolt on, kirjutawad „poolt”, kes redaktsiooni vastu, kirjutawad „vastu”.

Ära on antud 78 sedelit. Hääletamise tagajärg on järgmine: Rkl. Lattik'u paranduse poolt on hääletanud 36 saadikut, selle vastu 42 saadikut. Sellega on parandus tagasi lükatud. Panen nüüd § 2 II lugemisel wastuwõetud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 3. Awalik keskkool on emakeelne.

Märkus I. Õpilaste emakeel arwatakse nende rahwuse järele.

Märkus II. Wähemusrahwuste lapsed wõiwad soowi järele õpetust saada ka riigikeelses keskkoolis. Muudel juhtumistel wõib laps mitteemakeelses koolis õppida ainult mõjuwatel põhjustel, mida otsustab kohalik maakonna wõi linna kooliwalitsus.

J. Kana (töer.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui see seadus II lugemisel oli,

siis sai siin pikalt ja laialt kõneldud, et siin paragrahwis peab olema weel sõna: „ilma usuõpetuseta”. See on põhimõte, mis meie põhiseaduses on, et kirik ja riik peawad meil lahus olema. Awalikud keskkoolid on aga meil sama head kui riigi koolid. Mina arwan, et neist seletustest, mis II lugemisel ette toodi, küllalt on ja teen ettepaneku seda paragrahwi järgmiselt lugeda: „Awalik keskkool on emakeelne ja ilma usuõpetuseta.”

J. Piiskar (is.): Juba seaduse II lugemise puhul näitasin mina, kuidas seal öeldakse, et meil ühtluskool olewat, aga samal ajal ei võimaldata mitte kõikidele, eriti kehwestele, kooli pääsemist ning sellega lükatakse ümber põhimõte, mis terve selle seaduse aluseks on, sest ühtluskool on ainult siis ühtluskool, kui kooliskäimine kõikidele võimaldatud on. Kooliskäimist saab võimaldada ainult siis, eriti just kehwestele, kui keskkool maksuta on. Ma teen ettepaneku, lugeda § 3 järgmiselt: „Awalik keskkool on emakeelne, ilma usuõpetuseta ja maksuta.”

Haridusminister H. Bauer: Tahtsin ainult teatada, et walitsus toetab seda redaktsiooni, mis II lugemisel wastu wõetud. Wõiks juurde lisada weel ühe märkuse märkus I ja II wahel, mis juba II lugemisel ette pandi, kuid hääletamise alla ei tulnud. Märkus on järgmine: „Kui lapsewanemad ei ole ühest rahwusest, arwatakse lapse rahwus wanemate ülesandmise järele. Kui lapsewanemate arwamised lapse rahwuse ülesandmisel lahku lähewad, loetakse lapse emakeeleks lapse kodukeel, mida ta kõige paremine oskab.”

Juhataja J. Kukk: Aruandja lõpusõna ei tarwita ja tehtud parandustega ei ühine. Parandused tulewad eriti hääletamisele, nimelt rkl. Kana, rkl. Piiskari ja haridusministri parandused. Ma panen parandused hääletamisele selles järjekorras, nagu nad sisse tulnud on. Esimesena tuleb hääletamisele rkl. Kana parandus: „Awalik keskkool on emakeelne ja ilma usuõpetuseta”. (Hääletatakse.) Häälel wahekord on seesama, nagu eelmisel hääletamisel, nii et ütelda võib, et enamus rkl. Kana ettepaneku poolt on. (Paremalt poolt: Ära lugeda!) Nõutakse hääletelugemist.

(Loetakse hääli.) See ettepanek on saanud poolt 38 ja wastu 37 häält — seega wastu wõetud.

Nüüd panen rkl. Piiskari ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on enamus — sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

Järgmisena tuleb hääletamisele härra haridusministri poolt tehtud ettepanek: § 3-dasse juurde wõtta märkus I-a. „Kui lapsewanemad ei ole ühest rahwusest, arwatakse lapse rahwus wanemate ülesandmise järele. Kui lapsewanemate arwamised lapse rahwuse ülesandmisel lahku lähewad, loetakse lapse emakeeleks lapse kodukeel, mida ta kõige paremini oskab.”

(Hääletatakse.) Wastu ei olda. (Paremalt poolt: Kuhu nad jäid?) ... Ettepanek on wastu wõetud. Panen § 3 ühes wastu wõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 4. Keskkool võib olla ühes- või lahuskool, selle järele, kuidas otsustab kooli ülewalpidaja.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): 2. Asutamine ja ülewalpidamine. § 5. Riigi poolt ülewalpeetawa uue keskkooli awamine sünnib Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal haridusministeeriumi ettepanekul peale tarwilise krediidi määramise Riigikogu poolt.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 6. Omawalitsused, kes soowiawad awada awalikka keskoole, esitawad sellekohase soowiawalduse haridusministeeriumile, ühes kohustusega enese kanda wõtta kooli ülewalpidamise kulud, peale selle osa, mis sellekohaste eriseaduste ja Wabariigi Walitsuse otsuse järele nendes koolides riigi kanda määratud. Ministeeriumi ettepanekul otsustab Wabariigi Walitsus kooli awamise küsimuse igal juhtumisel eraldi peale tarwilise krediidi määramise Riigikogu poolt.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 6 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 7. Wabariigi Walitsusel on õigus haridusministeeriumi ettepanekul üldhariduslisi riigi keskkoole muuta kutsekoolideks, kui ka kutsekoole üldhariduslisteks keskkoolideks peale tarwilise krediidi määramise Riigikogu poolt. Omawalitsuse poolt ülewalpeetawate koolide laadi muutmise sünnib samal teel kooli ülewalpidaja nõusolekul.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 7 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 8. Üldharidusliste keskkoolide juures võib haridusministeeriumi poolt kinnitawate määruste ja õpekawade järele awada täiendus- ning eriklasse ja kursusi.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 9. Kunni vähemusrahwuste koolide korralduse eriseaduse wäljaandmiseni asutatakse riigi wõi omawalitsuse poolt §§ 5, 6 ja 7 ettenähtud korras vähemusrahwuste emakeelsed awalikud keskkoolid, silmas pidades rahwuste arwulist wäljakorda riigis, kui vähemusrahwusest õpilaste arw, kes keskkooli astuda soowivad ja woiwad, selleks küllalt suur on.

Märkus. Wähemusrahwuste koolide korraldus ja walitsemine määratakse kindlaks eriseaduses.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 9 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 10. Keskkoolide juures võib awada haridusministeeriumi poolt kinnitawate määruste põhjal ühiselumaja õpilastele.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 10 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 11. Õpemaksu suuruse awalikkudes keskkoolides, kui ka õpemaksust wabastawate kehwmate õpilaste protsendi alammäära kinnitab haridusministeerium kooli ülewalpidaja ettepanekul.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 12. Õpemaksust sissetulnud summad moodustawad kooli erisummad, mida tarwitab kooli ülewalpidaja sama kooli tarbete täitmiseks, eestkätt õpewahendite muretsemiseks ja kehwmate õpilaste toetamiseks.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 13. Kehwemaile anderikkamaile õpilastele wõimaldatakse keskkoolis õppimine õpemaksust wabastamise ja neile ülewalpidamiseks ning õpetarbete muretsemiseks riigi abiraha määramise läbi, mille kogusumma iga aasta kohta kindlaks määratakse eelarwe korras. Abiraha wäljaandmise kohta annab Wabariigi Walitsus wälja erimääruse.

Märkus. Awalikkudele keskkoolidele woiwad ka omawalitsuse wõi erasutused ja isikud määrata abirahasid ja toetussumme, mille tarwitamistingimused annetaja ette paneb ja haridusministeerium kinnitab.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 14. Kooli asutamisel, ümbermuutmisel ja korraldamisel tuleb täita nõudeid, mis koolimajade, kooli kõrwalhoonete ja sisseadete ning asukoha kohta on ette nähtud sellekohastes haridusministeeriumi erimäärustes.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 14 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb):
§ 15. Awaliku riigi keskkooli sulgumine sünnib Wabariigi Walitsuse sellekohase otsuse põhjal; omawalitsuse poolt ülewalpeetawa kooli sulgumiseks on kooli ülewalpidaja nõusolek tarwilik. Ei ole wiimane kooli sulgumisega nõus, siis on Wabariigi Walitsus õigustatud kooli awalikkude keskkoolide wõrgust wälja arwama ning temale riigi toetussummade andmise lõpetama, kui kool oma õpetusliku ja kaswatusliku tegewuse poolt seisukorra kõrgusel ei seisa.

Juhataja J. Kukk: Ettepanek on tehtud rkl. Kana poolt: — wälja jätta sellest paragrahwist sõnad: „kui kool oma

õpetusliku ja kaswatusliku tegewuse poolest seisukorra kõrgusel ei seisa.“

(Juhatama hakkab abiesimees **K. Wirma**.)

E. Martinson (sd.): Ma tahaksin õieti sedasama parandust ette panna, mida siin rkl. Kana juba tegi. Siiski wõtan sõna selle paranduse põhjenduseks. Tuleks wälja jätta sõnad: „kui kool oma õpetusliku ja kaswatusliku tegewuse poolest seisukorra kõrgusel ei seisa, wõib Wabariigi Walitsus temale toetussummade andmise lõpetada,“ sest kui kool oma kaswatusliku tegewuse poolest seisukorra kõrgusel ei seisa, siis tuleks wõtta tarwilikud abinõud tarwitusele, et ta tarwilikule kõrgusele tõuseks. Ei saa ju mitte awalikku kooli kinni panna sellepärast, et ta tarwilikul kõrgusel ei seisa. Kui meie niiwiisi toimetama hakkame, siis wõiksime õige suure arwu awalikka koole kinni panna. Sarnast wiisi aga, et awalik keskkool sellepärast kinni pannakse, et ta tarwilikul kõrgusel ei seisa, pole wististe kusagil maal tarwitusel. Teiseks põhjuseks, miks seda lisa tarwis ei oleks, oleks see, et Wabariigi Walitsusel ei jää õieti mingisugust wõimalust abinõusid tarwitusele wõtta sel korral, kui tema tahaks üldhariduslikku kooli sulguda, et teda awada kutsekoolina. Ta wõib seda ainult sel korral teha, kui kool tarwilikul kõrgusel ei seisa. Ja neil motiividel toetan ma rkl. Kana ettepanekut.

Haridusminister H. Bauer: Toetan rkl-te Kana ja Martinson'i ettepanekut.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: II lugemisel waidlesin ma selle wastu, kuid III lugemisel tahaksin ma tähelepanu juhtida selle peale, et see lisa ei ole redaktsooniliselt mitte väga õnnelik. Näituseks kõneldakse seisukorra kõrgusest, kuid missugusel seisukorra kõrgusel peab kool seisma, seda ei saa sellest redaktsoonist järeldada, mil põhjusel ühinen ettekantud parandusega.

Juhataja K. Wirma: Aruandja on ettepanekuga ühinenud. Lahus hääletamist keegi ei nõua, siis tuleb § 15 hääletamisele parandatud kujul. (Hääletatakse.) § 15 on nähtawana muusga wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 16. Awalikkude keskkoolide aset täit-

watele erakeskkoolidele wõib haridusministeerium eelarwe korras määrata rahalist toetust ja nende koolidele anda kõik awalikkude koolide õigused.

Ma juhiksin tähelepanu selle peale, et käesolewa paragrahwi kohta tehti ettepanek rkl. härra Westholm'i poolt selle paragrahwi teisel lugemisel. Wõib olla on see redaktsooniline parandus, mis wast ette tuleks wõtta, nimelt sõna „nende koolidele“, tuleks ära parandada ja grammatiliselt õigesse vormi seada. Nii et wiimases reas tuleks sõna „nende“ asemele panna „neile“.

Haridusminister H. Bauer: Panen ette § 16 kolmandas reas sõna „koolidele“ muuta „koolide õpilastele“ ja siis weel järgmiste sõnade „koolide“ asemele panna „koolide õpilaste“, sest kui see paragrahw nii wastu wõetakse, nagu ta siin on, siis käib tema § 6-da wastu. § 6-da järele on omawalitsuse koolidel tarwis, kui need koolid awatud saaksid, Wabariigi Walitsuse otsust, aga erakoolidele § 16-da järele oleks ainult haridusministeeriumi otsus tarwilik. Sest kui erakoolidele kõik õigused antakse, mis awalikkudel koolidel on, on sellega ka öeldud, et siis riik kõik palgad oma kanda wõtab. Ja kui riik kõik palgad tahab oma kanda wõtta, siis peab see igatahes juba Wabariigi Walitsuse läbi minema, ministeeriumi esimene ettepanek rääkis ainult kooliõpilastest, et neile tuleb selles mõttes teatawaid õigusi anda, et nad ei pruugi lõpueksami teha, nagu see õigusteta erakoolis on. Sellepärast paneb ministeerium ette paragrahwi muuta, mitte „koolidele“ waid „koolide õpilastele“.

J. Kana (töer.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui see seadus teisel lugemisel oli, siis põhjendasin mina siin, et see paragrahw ei tarwitse sugugi olla selles seaduses, waid meil hädapärast on tarwilik eriseadus erakoolide kohta. Eestkätt tulewad maksma panna seadused erakoolide toetamise kohta walitsuse poolt. Meil on väga häid erakoole, neid on tarwis toetada riigi poolt. Walitsuse poolt toonitati weel, et erakoolid on niisugune tüüp, mis meie riigile soowitaw. Ma ühinen nende arwamistega, siiski aga ei tahaks ma seda paragrahwi käesolewas seaduses näha, sellepärast, et tema ei lahenda küsimust. Meil on wigu tehtud selles asjas. Meie õpetajate palgaseaduse § 14-das on öeldud, et riik ja omawalitsus wõiwad erakooli õpetajatele palka maksta. Mina küsisin järele mõne awaliku kooli juhataja

käest ja nad ütlesid, et kooliraha wõib peaaegu ära katta kooli majanduslised kulud, sellejuures wõib õpeabinõusid osta jne. Kujutage omale nüüd ette, kui üks ehk teine meist peaks erakooli ja wõtaks riigi käest abiraha, laseks kooliraha niipalju maksta, et ta õpeabinõusid saab osta, raamatukogu sisse seada jne. Kas ei tekiks seal siis niisugune tundmus, et just nagu rikastaks keegi isik ennast riigi kulul, kogudes omale isiklikku warandust, kuna ometi see inimene ei mõtle selle peale, mõtleb hoopis teist, tahab oma kooli kõigeparemasse korda ja kõigeparemasse järge seada. Riiklist abi eraasutustele ja toetust peab andma, kui neil seda tarwis on, kuid minu arusaamise järele peab see sündima teatawas kindlas korras. Kui meie wõtame näituseks wabatahtlikud tuletõrjujate seltsid. Need asutused töötawad, näewad waewa teiste kasuks, korjawad warandust. See warandus, mis nemad on kogunud, jääb seltsi lõpetamise korral kas teistele sarnastele asutustele, ehk läheb üle kohalikule omawalitsusele. Erakooli warandus on aga eraisiku oma ja läheb tema surma korral pärijate kätte.

Omapärane kord luuakse nende kahe seadusega: esiteks § 14 õpetajate palgaseaduses ja teiseks käesolew § 16, kus on öeldud, et ministeerium wõib eelarwe korras erakoolidele toetust anda peale õpetajate palga. Tähendab, riik kannab peaaegu kõik tähtsamad kulud, kuid sellejuures ei ole sedagi ette nähtud, et ministeerium sunnitud oleks normeerima õperaha. Tähendab, tahetakse wist oletada, et kui § 16 põhjal ettepanek tuleb Riigikogusse, siis Riigikogu peaks seda kooliraha suurust otsustama ja komisjonid oleks sunnitud tegema seda tööd, mis ministeerium palju paremalt ja õiglasemalt ära teha wõiks. Peale selle peaks weel teada olema, et meil ehitatakse praegu maju paarile koolile, mis on seltsi koolid. Kui need seltsid oma tegewuse lõpetawad, siis on neil õigus warandusi edasi anda ka teistele mittedamasugustele asutustele, see on ka mitte koolile, kuna ometi see majahitamine on wõimalik ainult riiklise koolimajade ehituslaenu tõttu. Nii siis wõib antud toetus koguni teisele teele sattuda. Kui tahetakse meie erakoole normaal seisukorda panna, siis ei tohiks mitte olla raske kokku seada eriseadus, mis iseäranis toetamise asju reguleeriks, ja hõlbustaks.

Edasi antakse kõik õigused, nagu awalikkudel koolidelgi. Tähendab, et isik, kes

erakooli peab, wõib ilma tollita raamatuid ja õpeabinõusid jne. sisse tuua ja ei ole sunnitud neid asju alati sellele koolile jätma. Sarnane seisukord on wõimatu. Mina lootsin, et need, keda selle paragrahwi sissejätmine huwitab, teisel lugemisel wastawad parandused teewad, mis sellele paragrahwile wastuwõtawaku kujule oleks annud. Seda aga ei ole tehtud ja sellepärast on täiesti arusaamata, mispärast see paragrahw sel kujul siin seaduses sees peab olema.

E. Martinson (sd.): Ka mina olen selle paragrahwi wastu, kuid et parandused ennem hääletamisele tulewad kui weel teada ei ole, kas paragrahw tagasi lükatase, tuleks nende paranduste poolt olla. Ma leian, et see parandus, mis härra haridusministri poolt tehti, siiski wiib selle paragrahwi, mis tõesti loogikawastane on, rohkem kokkukõlla selle seadusega. Praeguse redaktsiooni järele on haridusministeeriumil õigus anda kõigile erakoolidele awalikkude koolide õigused. Tähendab, awalikkude koolide õiguste hulka kuulub ka õigus õpetajatel täiel määral palkasid saada, mis aga siis riigi kanda tuleks wõtta keskkoolide krediidist. Seda õigust ei ole aga haridusministeeriumil mitte awalikkude koolide kohta, sest et koolide eelarwed ja isegi üksikute õpeharude ümbermoodustamine, samuti paralleel-klasside awamine ja teised wähema tähtsusega krediidi-küsimused lähewad ainult eelarwe korras läbi. Siin aga on jäetud haridusministeeriumile täieline wabadus, täielik õigus, suurem weel kui Wabariigi Walitsusele, talitada, nagu ta soowib. (J. Tõnisson (rhw.): Eelarwe korras.) Seda ei ole siin öeldud. Ma leian, et siin on lõmata laialine wabadus antud. Sisulikult ju erakoolide wastu midagi olla ei wõi, aga siiski mina arwan, et tuleks küll eestkätt haridusministri parandust toetada selles mõttes, et wõib olla § 16 ikkagi sisse jätetase. Õieti aga tuleks küll selle paragrahwi wastu olla.

J. Lattik (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! See ei ole meile kellegile uudis, et iga paragrahwi wastu räägitakse, mis kuidagi erakoolide õigusi puudutab, ning erakoolide eest seisab. Kuid siiski sarnasel kujul wasturääkimine, nagu härra Kana seda tegi, on mul täiesti uudis. Härra Kana tõi siin ette, et erakool ennast tahta riigi kulul rikastada ja omale warandusi koguda, seal juures jättes arwesse wõtmata, et see erakool ainult kooliõpetajate

palgad riigi käest saab, kuna ta aga kõik teised kulud ise peab kandma, näituseks on majad erakooli omad, ühesõnaga terve majandusline külg lasub erakooli peal ja asjata oleks rääkima tulla, et nad riigi kulul rikkaks saavad. Seda ei võiks üks koolimees kuidagi ütelda. Erakoolidel on suuremad väljaminekud, kui riigikoolidel ja ma tean erakoole, kes oma kooliõpetajatele 10% palka rohkem maksavad, kui riigikoolid. Kui üks eraselts või eraisik enda peale niisuguse kohustuse võtab, et ta erakooli üleval peab, ning majad selleks annab, siis teevad tööd need inimesed selleks, et riigile vastu tulla ilma, et riad ühtegi penni kasu saaks. Kui nüüd üks koolimees tuleb ja Riigikogu kõnetoolilt ütleb, et erakoolid on selle tarvis, et riigi kulul rikkaks saada, siis on see süüdistus täitsa vastuwõtmata ja põhjendamata. Ei ole aga kellegi uudis, et erakoolide vastu sellepärast oldakse, et nendes konkurenti riigikoolidele kardetakse. Kui aga võistlus üldse olema peab, siis olgu ka seda kooli alal. Ma terwitan erakoole just selles mõttes, et nad ei lase riiklist shablooni luua, waid jäta waba talitamiswõimaluse nendele, kes kooliküsimustega tegemist tahawad teha ning oma waewa sinna sisse matakawad. Selle ühe külge wäite, nagu läheks erakoolid riigi kulul rikkaks, lükkan ma kindlasti tagasi, sest riik maksab ainult kooliõpetajate palgad, kuna muud majanduslikud kulud kõik ainult kooli kanda jääwad. Toetan seda paragrahwi sel kujul, nagu ta siin seaduses üles wõetud.

(Koosolekut juhutama hakkab Riigikogu esimees **J. Kuk**.)

J. Kana (töer.): Ma pean härra Lattik'ule siin kõige pealt seda wastama, et ma ei ole õieti awalikus wõi riigikoolis töötanudki, waid töötasin erakoolis terve oma koolitöö aja. (Wahelhüüded paremalt poolt.) Wabandage, ma olin ilusti wait, kui härra Lattik rääkis, wast ehk lasete mind nüüd ka rääkida. Ma pean seda toonitama, et see erakool, kus ma töötasin, ei tarwitanud ühtki penni riigi raha. Kui härra Lattik siin ette tõi, nagu oleks mina erakooli kahtlustanud riigi kulul rikastamise mõttes, siis eksista. Ma toonitasin ainult. . . . (Hüüded ja naer paremal poolt.) Mul on piiratud aeg ja ma usun, et härrad parempoolsed nii lahked on ja mind kõnelemast ei sega. Ma pean tähendama kõige pealt selle peale, et õpeabinõud ning raamatud

ja kõik, mis saawad kooli kulul ostetud, jääwad peale koolijuhataja surma pärijatele. Aja jooksul tekib kooli juurde suur warandus, ning lõppude-lõpuks ei jää riigil wõi omawalitsusel muud üle, kui wõta ja osta see warandus ära kalli raha eest, ehk lõpeta kool ära. Siin on asjata tõendama tulla, nagu tembeldaksin mina seda sündmuskäiku kuritahtliseks, kuid lubage mulle siiski ütelda, et Tallinna linna koolide kohta ütles mulle täna keegi, kes maksulist kooli kaitses, et sissetulnud kooliraha majanduslikud kulud peaaegu ära katwat. Seal juures wõtawad nemad maalaste käest 4.000 marka kooliraha ja linnalaste käest 2.500, niowiisi lastes maalansi oma kooli kulusid katta. Tallinna erakeskkoolides kõigub kooliraha 4.000 ja 5.000 marga wahel. Kui nüüd wõtta 400. lapseline kool, siis teeb kooliraha välja umbes 2 miljoni, kuna aga üür, kui ta ka kolmekordselt üüriseaduse järele on wõetud, ning õneabinõud, teewad välja umbes 1½ miljoni. (J. Kes küll (majand.): Kas nad korteri muidu saawad?) Ma ütlesin juba, et ei ole muidu, waid korteriüür on arwatud kolmekordseks üüriseaduse järele ja sinna juurde on arwatud ka remondikulud. Kui härra Lattik siin arwamist awal dab, et mina kui koolimees olen erakoolide vastu, siis eksib ta täielikult. Olen erakoolide, kui ka muude koolide eelarweid kokku seadnud, seltsi koolides tegew olnud ja oskan wäga selgesti näha, kui suured nende kulud ja tulud on. Ma oleksin esimene mees, kes tõstaks eelarwe-kommisjonis oma käe igasugu toetuse poolt erakoolidele, kui see sünniks kindlas seaduslikus korras, kui seal oleks kindlasti ette nähtud, kuipalju ja kuidas seal kooliraha wõetakse, ja kui mul on selge pilt wastawa erakooli eelarwe kohta. Wõib olla, tahetakse meil hakata erakoolide eelarweid Riigikogus kokku seadma, minu arwamise järele ei ole see mitte otstarbekohane, sellepärast peawad erakoolide kohta selged määrused olema, wastasel korral anname meie riigi raha välja ja riik on pärast sunnitud oma raha eest asju uuesti ostma. Kes elab, see näeb.

J. Tõnisson (rhw.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui nüüd asja nõnda walgustada, nagu peaks haridusministeerium erakeskkoolidele iseäralikult vastu tulema ja neile siis niipalju abi andma, et kooli ülewalpidajad sellest enestele puhas kasu saawad teha, siis peab ometi arwesse wõtma, et toetus antakse eelarwe kor-

ras. Kas siis Riigikogu tõesti annab veel toetusraha sinna, kus võetakse hiiglasummad kooliraha, ilma et need koolid koolivõrgus olewate keskkoolide ülesandeid täidaks? Minu arwates on ometi selge, et kui küsinfus tuleb eelarwe arutamisel selgitusele, kas ühele ehk teisele koolile toetust lubada, siis waadatakse ometi, kas see kool ka oma ülesannet täidab. (J. Kana (töer.): Kellele jääb pärast warandus?) Waranduse küsimus on eriküsimus. Kui sedawiisi toetust antakse, et arwesse võetakse ühtlasi ka kooli ülesannete täitmine, siis ei ole mitte karta, et haridusministeerium saaks omalt poolt uisapäisa erakoolide peale summasid kuldada. Sellepärast on kõik need kõned, et meie selle määrusega riigile ülearuseid kulusid peale paneme, minu arust liialdatud. Teiselt poolt on meie praeguste erakeskkoolide hulgas koole, mis oma õpetamistasapinna poolest kahtlemata esimeses reas paremate hulgas seisawad, sama ka oma korralduse ja kaswatuslise külje poolest. Wõtame Tartu Eesti tütarlaste gümnaasium ja Treffner'i gümnaasium. (J. Hüneron (põl.): Tallinnas Westholm'i eragümnaasium! Naer.) Tallinna olusid ei tunne ma nõnda hästi. Wõtame need kaks nimetatud kooli. (Wahelhüüe pahemalt poolt.) ... Mis!!! (Naer.) Siis näeme, et need koolid oma traditsioonide ja oma õpetusliku külje poolest pika aastaterea kestel on näidanud, et nad suudawad tõsiselt tööd teha, ja kui teie nüüd neid õpeasutusi tahate halba seisukorda panna selle läbi, et teie neilt riiklise toetuse ära wõtate, siis igatahes sunnite teie meie hariduspõllult tugewamad jõud lahkuma. Riik ei saa oma raha kulutada mitte ilma seadusliku aluseta ja erakoolid ei ole veel saanud nii wälja areneda seadusandliselt seisukohalt, nagu see nende ja üldse rahwa huwides tarwilik. Ei ole midagi iseäralikku selles, kui õpetajad erakoolides riigikooli õpetajatega ühesugused õigused saawad. Isegi Wene ajal, kus iseäranis sihikindlalt erakoolide wastu sõditi, olid erakoolide õpetajatel, kes haridusnõuetele wastasid, ühesugused õigused riigikoolide õpetajatega. Kui teie nüüd waatate selle peale, kas keegi teenib riigikoolis, wõi erakoolis, aga ei waata selle peale, missugune tööcskus ja töowõime inimesel on, siis teete teie wormilikult wahet inimeste wahel, aga ei anna midagi meie koolile. Kui teie haridust hindate ja koolide tegewust ja korraldust tõsta tahate, kui teie suudate

selles sihis riigikoole tarwiliselt arendada ja tarwilises hulgas awada, siis wäheneb iseenesest erakoolide hulk. Kuid meil ei ole seda niipea lootat. Meil jätkub kõikidele tööd, ja meie ei wõi öelda, et haridusministeerium ühe ehk teise kooli õpetajatele eesõigusi teeb, et nende tööd hinnataks ka sellepoolest, et neile kindlustatakse wõimalus, et nad siis tõelikult saaks tööd teha. Minu arust ei ole siis sellepoolest meil küll õieti wahet, kas on kool erasutuse, wõi riigi käes. Loomulikult kujuneb ju lugu nõnda, et kui riik saab seisukorra kõrgusel olewaid keskkooli rohkem ja rohkem awada, siis tarwidus erakoolide järele teatawal määral wäheneb. Aga seda ei ole niipea mitte lootat. Kui seltskond oma organisatsioonide kaudu tegew on, siis wõime meie seda ainult terwitada. Meil jätkub kõikidele sellel pinnal tööd. Sellepärast arwan mina, et ei wõida mitte ütelda: haridusministeerium saab siin liiga suured õigused ja et tema läheb kaugeemale oma õiguste poolest kui Wabariigi Walitsus. Tõepoolest on aga lugu nii, et haridusministeerium oma tegewuses on Riigikogu kontrolli all eelarwe korras, eelarwe andmete põhjal ja igatahes haridusminister wastutab Riigikogu ees kui walitsuse liige. Kui tõesti haridusminister julgeb ühele wõi teisele koolile isiklikult toetust ja õigusi anda, siis ma arwan, on järgmisel neljapäewal arupärimine ees. (J. Kana (töer.): Aga kui omanik ära sureb!) Noh, siis paneme kas wõi Kana direktoriks, kui tarwis on. Seal ei ole aga sugugi küsimused nii hädaohtlikud riigiraha tarwitamise seisukohalt. Ma arwan, et sel kujul wõib seda paragrahwi wastu wõtta, ilma et mingit kahju riigil wõi rahwal karta oleks.

Juhataja J. Kukk: Sisse on tulnud kaks ettepanekut: Üks haridusministri poolt: „§ 16 parandada järgmiselt: 3-das reas sõnad „koolidele“ asemele panna „koolide õpilastele“ ja sõnade „koolide“ asemele wõtta sõnad „koolide õpilaste“. (J. Piiskar (is.): Kas see teisel lugemisel oli?) See on teisel lugemisel tehtud ettepanek. See on komisjoni esialgne ettepanek. Teine ettepanek on rkl. Kana poolt: „§ 16 wälja jätta“. Esimesena tuleb hääletamisele haridusministri parandus. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. Sellega on otsustatud haridusministri parandust wastu wõtta. Parandus § 16 ühes tehtud parandustega hääletami-

sele. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus. (J. Piiskar (is.): Palume hääled äralugeda.) Nõutakse hääle äralugemist. (Loetakse hääli.) § 16 on 32 häälega 28 vastu vastu võetud.

(Sekretäari kohale asub sekretäär **A. Tupits.**)

(J. Piiskar (is.): Palume kinniselt hääletada.) Kodukorra järele on kinnine hääletamine õigustatud. Palun sedelid välja jagada. Need, kes paragrahwi wastuwõtmise poolt on, kirjutawad: „poolt“, ja kes selle paragrahwi wastuwõtmise vastu on, kirjutawad: „vastu“. Häätelugemine on juhatuses hooleks jäetud. (Loetakse hääli.) Ära antud on 74 sedelit. Häätelugemise tagajärjed on järgmised: § 16 sissejätmise poolt on antud 38 häält, selle vastu 36 häält, sellega on otsustatud § 16 sisse jätta. Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaja algus kell 6.55 min.

Peale waheaga algab koosolek kell 7.20 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Kukk.**

Sekretäari kohal abisekretäär **W. Pezold.**

Juhataja **J. Kukk:** Riigikogu koosolek kestab edasi.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): 3. Õpe- ja kaswatusosa. § 17. Awaliku keskkooli kursus kestab vähemalt 5 õpeaastat, aga mitte üle 6 õpeaasta.

Märkus: Täiskaswanutele awatud keskkooli kursuse kestus wõib pikendada wõi lühendada haridusministeeriumi nõusolekul.

Juhataja **J. Kukk:** (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 18. Kooliaasta kestab 1. augustist kuni järgmise aasta 31. juulini.

Juhataja **J. Kukk:** (Hääletatakse.) § 18 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 19. Tegelik õpetöö awalikus keskkoolis kestab 38 nädalat aastas. Mõjuwail põhjustel wõib haridusministeerium õpetöö aega lühendada kuni 36 nädalani. Õpetöö alguse, lõpu waheajad ja üldised ning kohalikud pühad määrab ära hari-

dusministeerium, selle juures silmas pidades kohalikkude kooliwalitsuste soowi.

Juhataja **J. Kukk:** (Hääletatakse.) § 19 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 20. Keskkoolil on õpeaastate arwule wastaw arw klasse, mis nimetatakse õpeaastate järele I, II, III jne. klassiks.

O. Amberg (kristl.): Teen ettepaneku nummeratsioon I, II, III jne. nimetada ümber 7, 8, 9 jne.

Juhataja **J. Kukk:** Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Annusson:** Juba II lugemisel juhtisin tähelepanu selle peale, et ei ole soowitaw seda nummeratsiooni redaktsiooni vastu wõtta, mida rkl. Amberg siin ette kandis. On ainult nõnda, et see keskkool, mis wastuwõetud seaduse paragrahwide järele korraldatakse, ei tarwitseks olla mitte nii ühtlane, nagu seda tarwitses endine keskkool, nõnda, nagu see enne kawatsetud oli. Enne arwati, et õpeaastad järgnewad otsekohe algkooli VII, VIII jne. klassidele, ja nõnda ei ole mingisugust wahetegemist siin üksikute koolide wahel. Nüüd aga wastuwõetud paragrahw näitab, et wõiwad olla mitmesugused teised jaod, näituseks, koolid täiskaswanutele, kus otse iseseiswate õpeaastate arw wõib olla. Ja sellega siis see nummeratsioon, mis rkl. Amberg ette pani, ei kõnele mitte midagi sellest, mis suguse ühtluskooli õpeaasta see on. Sellepärast ei saa selle ettepanekuga ühineda.

Juhataja **J. Kukk:** Kuna aruandja tehtud parandusega ei ole ühinenud, tuleb see — rkl. Amberg'i parandus — eraldi hääletamisele. Parandus on järgmine: „Teen ettepaneku nummeratsioon I, II, III jne. nimetada ümber 7, 8, 9 jne.“ Panen rkl. Amberg'i paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus paistab vastu olewat. (A. Jürman (pöl.): Ei tea!) Palun weel kord. Ettepanek on 34 häälega 33 wastu tagasi lükatud. Panen § 20 komisjoni poolt ettekantud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 20 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 21. Keskkooli kursus jaguneb kaheks astmeks: alam aste (I ja II kl.) ühise õpekawaga, ja ülem aste (kõrgemad klassid), erinewa õpekawaga.

Märkus: Keskkoolide ülewalpidajad wõiwad haridusministeeriumi nõusolekul korraldada keskkooli, kus erinimine wõib algada ka waremalt wõi hiljemalt.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 21 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 22. Keskkooli üldine nimetus on gümnaasium.

Märkus: Erilised keskkoolid wõiwad enestele haridusministeeriumi loal ka teise nimetuse walida.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 22 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 23. Õpeainete laadi ja ulatuse järele wõib keskkooli ülem aste olla korraldatud humanitaar-, reaal-, majandusteaduslise-, tehnilise ja teiste eriaineliste harudena.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 23 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 24. Keskkoolides wõib olla kas üks wõi mitu § 23 tähendatud õpeharu. Uute õpeharude awamine ja endiste ümbermuutmine ning sulgumine sünnib selle seaduse §§ 5, 6, 7 ja 15 ettenähtud korras.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 24 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 25. Keskkool, millel on rohkem kui üks õpeharu, wõib saada riigilt toetusraha ainult nende õpeharude ülewalpidamiseks, mille õpilaste arw III klassis on vähemalt 20.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 25 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 26. Keskkooli alama astme (I ja II kl.) wõib ühendada kuueklassilise algkooliga, kuid õpetada wõiwad neis klassides ainult keskkooli õpetaja kutsega isikud.

E. Martinson (sd.): Teen ettepaneku § 26 lõpust wälja jätta sõnad: „kuid õpetada wõiwad neis klassides ainult keskkooli õpetaja kutsega isikud“. II lugemisel põhjendasin seda ettepanekut,

et siin nende kahe kõige alama klassi kohta seatakse suuremad nõudmised üles, kui keskkooli ülemate klasside õpetajate kohta, kes küll peawad olema kõrgema haridusega, kuid erilistel juhtumistel wõib haridusministeerium ka määrata õpetajateks isikuid, ka vähema haridusega, kes wastawad tarwilistele nõuetele. See nõue peaks maksew olema ka nende keskkooli õpetajate kohta, kes kahes alamas klassis õpetawad, mis algkoolide juures awatakse ja ei tohiks nõue kõnealolewate klasside kohta mitte suurem olla. Minu arwates seda lisandust siin tarwis ei oleks, waid nende kohta oleks makswad kõik need nõuded, mis keskkooli kõikide klasside kohta maksawad. Ajutiselt wõiksime määrata ka vähema haridusega õpetajaid, nagu see tegelikult läbiwiidaw, sest ülikooli haridusega inimesi weel on wähe. Panen ette sõnad: „kuid õpetada wõiwad neis klassides ainult keskkooli õpetaja kutsega isikud“ — wälja jätta.

J. Westholm (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Selle paragrahwi kohta oli mul II lugemisel au selle peale tähendada, et kui see parandus wastu wõetakse, siis meie ühtluskooli 2 astet, algkooli 2 ülemat ja keskkooli 2 alamat klassi mitte ühtlaselt ei hinda. Tuleb wälja, et algkooli juurde wõib awada keskkooli klassisid, keskkooli juurde ei usaldata seda mitte. Mina leian, et niisugune seisukord loogilisest ja poliitilisest küljest põhjendamata on. Faktilisest küljest oleks see tihti soowitaw, et just keskkooli juurde wõimalik oleks klassisid awada: Teatawasti hakkab meil maksma 5-aastane 5-klassiline keskkool. Suur osa õpeainetest nendes keskkoolides on nõnda esitatud, et tundide arw klassis on kaks, tihti ka üks, nii et 5 klassi peale tundide arw wõiks olla 10 ehk 12. Määralise õpetaja tundide arw peab olema vähemalt 24. Loomulik on siis, et 5-klassilises keskkoolis määralisi õpetajaid paljudel aladel ametisse panna ei saaks, näituseks wõimlemises, laulus, ajaloo ja terwes reas teistes ainetes. Nagu teada, on meil praegu sunduslik ainult 4-klassiline algkool. Lapsed käiwad 4 aastat koolis ja on sunnitud peale selle omale teist kooli otsima, see on kõrgemasse algkooli minema, mis tihti kodust õige kaugel. Missugused põhjused peaksid mõjuwad olema, et need kõrgemad klassid mitte keskkooli juures töötada ei wõiks, sellest

mina aru ei saa. Usun kindlasti, et need kes selle vastu on hääletanud, mitte tõendada ei saa, et keskkooli alamad klassid on halwemate tagajärgedega töötanud, kui wastawad klassid algkoolide juures. Poliitilist momenti selle küsimuse juures nõnda tähtsaks pidada, et temale kooli head käekäiku ohwriks tuua, ei saa ja sellepärast teen ettepaneku § 26 juurde lisada sõnad: „niisamuti wõib keskkooli juures olla ka 6-e klassiline algkool wõi selle 2 wanemat klassi“.

E. Martinson (sd.): Rkl. Westholm tähendas, et siin algkooli ja keskkooli kahe isesuguse mõõdupuuga mõõdetakse. See on wististe küll osalt nii, kuid see on otse tarwilik. Millega põhjendame meie keskkooli alamate klasside awamist algkooli juurde? Kõige pealt sellega, et maal raske on lapsi linnadesse kooli panna, kus korteriolud, iseäranis waesematele, keskkooli kättesaamatuks teewad. Sellepärast peab tõesti wõimalus olema algkooli juures awada need 2 klassi. Omal ajal, kui algkooli-seadus oli Asutawas Kogus arutamisel, siis kaitsesin mina seitsmeaastast, põhimõttelikult isegi kaheksa-aastast algkooli. Et aga meil kaheksa-aastane algkool raske läbi wiia on, siis wõeti vastu kuueaastane algkool. Elu on näidanud, et just algkooli kõrgemate klasside järele, 7—8 õpeaasta järele, wäga suur tarwidus on. Minu arwamise järele, kui keskkooli-seadus maksma pannakse, tekib wäga paljudes kohtades tarwidus algkooli juures awada 7-et ja 8-at õpeaastat, nimelt keskkooli alamat klassi. Sootu teine küsimus on keskkoolide juures awatawate algkoolidega, sest et need oluliselt muutuwad täiesti keskkooli ettevalmistusklassideks. Algkoolist otsekohe ilma eksamita wõetakse õpilasi keskkooli ainult sel korral vastu, kui seal ruumipuudust ei ole. Kuid ei ole ruumipuuduse kõrwaldumist lähemal ajal mitte ette näha. Tegelikult siis wõetakse igale poole keskkoolidesse vastu eksamitega. Wõetakse muidugi vastu maalolewatest algkoolidest kui ka keskkooli oma juures olewast algkoolist, kuid on ju täiesti ise asi, kas eksamineeriwad sellesama keskkooli õpetajad oma algkooli õpilasi, wõi mõned täiesti wõõrad õpejõud. Et muidugi keskkooli õpetajad ka oma algkooli õpilasi eksamineeriwad, siis jääksid need algkooli klassid, mis on keskkooli juures, täiesti eesõigustatud seisukorda. Keskkooli ettevalmistusklassid jääksid tegelikult alles

ja nõue, et nemad ära kaotataks, mida ühtluskooli poolehoidjad just esimese järgu tähtsusega küsimuseks on pidanud, jääb teostamata. Sellepärast tuleks rkl. Westholm'i ettepaneku vastu hääletada.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Iga mõtet, kui hea ta küll on, wõib päris ilusasti surnuks sõita, kui sa teda hakkad täiesti nii doktrinäärselt käsutama. Ühtluskooli mõttest on ju pedagoogid suure huwitusega kõnelenud ja mina wõin, ilma et ma indiskreet olen, ütelda, et meie üks wanematest haridustegelastest, kooliasja kõige parem tundja, pedagoogika professor Põld ütleb isiklikult, et ta on täiesti ühtluskooli poolehoidja. Kuid tema ei ole mitte selle poolt, et ühtluskooli mõtet tahetakse läbi wiia nii kangesti, et seal mingisugust erinemist koolil ei peaks enne keskkooli ülemast astet olema. Seal ütleb ta: Seda ei saa ma kuidagi kui pedagoog ja isegi kui teadlane toetada, ehk küll teooria palju rohkem ära kannatab niisugust mõtte sirgust, kui tegelik elu. Sest tegelik elu ei armasta niisuguseid õigeid jooni, waid seal on kõiksuguste mõjude ja tarwiduste nii nagu läbikaundseks jooneks, kokkuleppe-jooneks, ikkagi midagi, mis mitte ei ole nii kangesti sirgeks tõmmatud. Kui teie nüüd wõtate päris puhtpedagoogiliselt, kaswatuse seisukohalt kõrwale minnes, kõiksugu parteilikud doktriinid, siis teie ei saa tunnistamata jätta, et meil ühtluskooli nõnda tuleb wälja arendada, et meie noored tõesti elukohast haridust saaksid, et saaksid tõesti õppida seal nii, nagu nende anne ja iseäranis elu, töö ja wõitlus pärast nõuab. Iseäranis kaswatusliselt päris kained mehed, kahtlemata elulised, kahtlemata radikaalsed koguni, ütlewad — meie ei taha mingisugust klassisihuwi taga ajada, ei taha mitte ühe ehk teise kihi huwides töötada, aga meie kui pedagoogid tahame noorsoo kaswatamise ja arendamise huwides teha wõimalikuks, et meie lapsed vähemalt üksikutes koolides, kus see läbiwiidaw on, õpiwad kawakindlalt, ja et pedagoogid saawad seal oma kaswatuslisi katseidki teha, mis täiesti eeskujuks peawad olema, nii nagu teed rajama. Ei wõi ette ära näidata kõiki wõtteid ja teid, et see peab just nii doktriini nõuete kohaselt sirgejooneliseltsündima, kaswatusliste uuenduste jaoks aga ruumi ei jäeta. See ärgu olgu nii, nagu maaler wõi kujur ainult üldkontuure ära tähendab, waid kõik olgu, nagu linea-

liga tõmmatud. Mis kaswatus-kunst see siis lõppude lõpuks on? Pedagoog on aga kunstnik teatawas mõttes. Kui teie teda nüüd käsist ja jalust seote, siis on wõimatu tõsisest kultuurist kõneleda.

Juhataja **J. Kukk**: Annan lõp sõna aruandjale.

Aruandja **J. Annusson**: Il lugemisel põhjendasin mina juba mispärast ei saa selle ettepanekuga ühineda ja tähendasin, et härra Westholm'i poolt nimetatud küsimused, nagu õpetajate tundide arw ja siis 4-aastase algkooli jätkamise tarwidus iseenesest samuti lahenevad teisel wiisil, see tähendab ka sel juhtumisel, kui neid klasse ei peaks awatama keskkooli juures. On õpetajatel tarwidus lisatundide järele, siis saawad nad naabruses olewate algkoolide juures neid tunde. Harilikult on keskkool ikka kuskil tsentrumis, kus tingimata mõni algkool ligiduses leidub. Ei ole ka lõpuks selles seaduses sugugi keelatud, et sellisama katuse alla, kus keskkool on, wõiks mõnda algkooli paigutada, kui seal ruumi leidub. Wahe on ainult see, et ta orgaanilises ühenduses keskkooliga ei ole ja selle tagajärjel mingisuguseks eesõigustatud algkooliks ei muutu, nagu seda härra rkl. Westholm'i ettepanek teeks. Härra Tõnisson kõneles siin väga suure paatosega, et olewat tarwis mingisuguseid pedagoogilisi reforme läbi wiia. Mina ütlen, et see iseenesest arusaadaw. Sel arwamisel on teised koolimehed, sama hästi, kui härra Põld; ka nemad arwawad, et mingisugune wäline skelett wõi tugi, mis kunstlikult on loodud, ei suuda midagi teha, kui koolil hinge sees ei ole. Kui nüüd tahetakse reforme, tuleks jälgida kooli ajalugu, siis leiame, et keskkool on reformide alal alati sabas sõrkinud, ei ole iialgi eesrinnas olnud. Alati on algkool esimesena reforme läbi wiinud. Ma ei taha siin härra Tõnisson'i põhjendusi analüüsida hakata, aga ma tähendan, et juba see redaktsioon, mis ette pandud, loob tegelikult eesõigustatud kooli, kus algkooli õpilased pääsewad väljaspool konkurentsi keskkooli. Seda meie aga selle seadusega lubada ei taha. (J. Tõnisson (rhw.): Pange wõistluseksamid toime.) Ma tähendasin juba eelmisel koosolekul ja seda tähendas ka täna Riigikogu liige härra Martinson, et need õpilased, kes on sama õpetaja juhatusel töötanud, sel juhtumisel, kui neil tuleb wõistluseksam anda, pare-

mates oludes on. Kui öeldakse, et algkool meil praegu liiga ühe liistu peale tõmmatud on, siis tuleb algkooli-seadust muuta, tuleb seda parandada ja ette näha erilist wõimalust, kuidas seda teha. Praegusel ajal aga ei lahenda meie seda küsimust. Olen sellepärast ettepaneku wastu.

Juhataja **J. Kukk**: Kuna aruandja tehtud parandustega ühinenud ei ole, tulewad need eriti hääletamisele. Pannen esiteks hääletamisele rkl. Westholm'i paranduse ja siis rkl. Martinson'i paranduse. Rkl. Westholm'i parandus käib järgmiselt: § 26. juurde lisada: „Niisamuti wõib keskkooli juures olla ka 6-klassiline algkool wõi selle 2 wanemat klassi.“ (Hääletatakse.) Ettepanek on 37 häälega 35 wastu tagasi lükatud. Pannen hääletamisele rkl. Martinson'i paranduse, mis järgmine on: § 26 lõpust wälja jätta sõnad: „kuid õpetada wõiwad neis klassides ainult keskkooli õpetaja kutsega isikud.“ (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtaw enamusega tagasi lükatud. Pannen § 26 aruandja poolt ettekantud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 26 on nähtaw enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 27. Keskkooli üldastme kui ka üksiku õpeharu kursuses on: a) sunduslikud õpeained ja b) walitawad õpeained, mille walik ja õppimine on kohustaw haridusministeeriumi poolt maksmapandud õpekawa ja tundide arwu piirides.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 27 on nähtaw enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 28. Awalikus keskkoolis on järgmised sunduslikud õpeained; emakeel, matemaatika, loodusteadus ühes terwishoiuga, maateadus ühes kosmograafiaga, ajalugu, kodaniku- ja majandusteadus, mõtteteaduse eelkursus ühes hingeteaduse ja eetikaga, kaks wõörast keelt, seal hulgas inglisis-, prantsus- wõi saksakeel, joonistamine ja joonestamine, käsitöö, laulmine, wõimlemine.

Märkus 1. Muukeelistes koolides on esimeseks wõöraks keeleks eestikeel.

Märkus 2. Kooli ülewalpidaja soowil wõib keskkooli majandusteaduslistes, tehnilistes ja teistes eriainelistes harudes sundusliku õpeainena ka üht ainust wõörast keelt õpetada.

Märkus 3. Erilistes humanitaar-keskkoolides, iseäranis klassikagümnaasiumides, võib haridusministeeriumi loal sunduslikkude õpeainete hulgast välja jätta käsitöö ja majandusteadus.

Haridusminister **H. Bauer:** Austatud Riigikogu liikmed! Ma panen ette märkus 2. sellest paragrahwist välja jätta. See märkus sai II lugemisel vastu võetud ja käib järgmiselt: „Kooli ülevalpidaja soovil võib keskkooli majandusteaduslistes, tehnilistes ja teistes eriaine- listes harudes sundusliku õpeainena ka üht ainust wõõrast keelt õpetada.“ Küsi- mus seisab selles, et siin käiwad majan- dusteadusliste koolide hulka ka tuntud kommertskoolid. Kui meie käesolewa pa- ragrahwi sel kujul vastu wõtame, nagu siin ette kantud, siis wõiks juhtuda, et kommertskoolides ainult ühtainust wõõ- rast keelt õpitakse ja see oleks igatahes täiesti vastu wõtmata. Kuigi see mitte sunduslik ei ole, siis wõiwad ometi niisu- gused kommertskoolid asutatud saada, Wabariigi Walitsus ega haridusministeer- ium ei saa selle vastu olla, kus õpeta- takse ainult ühte wõõrast keelt, õpilane saab sealt ka tunnistuse kätte, kuid oskab ainult ühte wõõrast keelt, kas inglis- ehk saksakeelt. See diskrediteeriks aga täiesti terwet koolitüüpi.

Ülepea oleks minu arwamine, et ka teistes koolides, mis keskkooli aset täida- wad, õpilastel peaks wõimalus olema peale ühe keele, mida nad hästi oskawad, ka teist keelt niiwõrd hästi tundma õp- pida, et inimene ennast pärast täiendada saab. Olgu see põllumajandusline kool, tehniline wõi mõni teine erikool, igatahes saab õpilane seal keskkooli hariduse ja arwatawasti saab tal pärast soow olema ennast täiendada. Meie oludes on aga seda raske teha, kui ainult ühte wõõrast keelt tuntakse.

Meie wõime waadata, kuidas teistes maades sellega lugu on. Mul on wäike tabel selle kohta, kuidas teistes riikides keeli õpetatakse. Saksamaal on gümnaa- siumis 3 wõõrast keelt, realkoolis ka 3; ainult kõige uuem tüüp, nõndanimetatud „Deutsches Gymnasium“, mis alles hil- juti asutatud, näeb ette ainult ühte sun- duslikku wõõrast keelt. Kuid siin juures peab meeles pidama, et see alles katse on, ja et sealsete õpilaste emakeel suur- rahwa keel on ja ka õpitaw wõõras keel on suurrahwa keel, kuna aga meie ema- keel mitte ilmakeel pole. Schweitsis on 3 sunduslikku wõõrast keelt, Ungaris —

3, Serbias ja Bulgaarias — 4, Rumeenias — 3, Rootsis — 3, Norras — 4, Daanis — 3 ja peale selle weel Põhja-Daani keel, „Alt-Nordisch“, mis seal sama osa män- gib, kui slaawikeel Wene keeles, nii et see on weel neljas wõõras keel. Hollan- dis on gümnaasiumides 3 wõõrast keelt ja realkoolis neli, Belgias — 3, Prantsus- maal on 2 sunduslikku wõõrast keelt ja peale selle weel walitawad, Portugaalias — 3 ja Itaalias ka 3 wõõrast keelt. Nii näeme, et teistes maades, millel igatahes rohkem ajaloolikku minewikku on, wõõ- raste keelte peale suurt rõhku pannakse. Sellepärast leian ma, — meie räägime siin ainult üldhariduslisest keskkoolist, mitte kitsast kutsekoolist, sest kui asi mõne kitsa tööstuskooli, näituseks käsi- töökooli, kohta käiks, siis wõiks sellest weel juttu olla, — et siin peaks wõimalust antama meie noortele, peale ühe wõõra keele, mida nad hästi oskawad, ka mõnda teist keelt niiwõrd tunda, et nad ennast selles pärast täiendada saaksid. Ma ei saa ette kujutada keskkooli haridusega põllumeest, kes on põllumajanduslise keskkooli lõpetanud, et ta ainult ühe wõõra kee- lega peab läbi saama. Oletame, et ta on saksakeelt õppinud, kuid tal tuleb tingimata tarwidus, näituseks, Inglismaale sõita wõi inglise oludega tutwuneda, ehk jälle üm- berpöördult: ta on ainult ingliskeelt õppi- nud ja tal pole mingit wõimalust saksa- keelega tutwunemiseks, ja see on täiesti soowimata nähtus. Sellepärast on tar- wis, et nendes tehnilistes ja erioskuslistes koolides, mis keskkooli aset peawad täit- ma, saaks rohkem kui üks wõõras keel õpitud. Iseenesest mõista, oleks teine wõõras keel enam-wähem wõõralapse kohal koolis, seda ei tule mitte nii palju nõuda, kui esimest, aga igatahes tuleb õpilasi niikaugemale wiia, et nad iseennast pärast edasi arendada saaksid. Kui meie märkus 2. siia paragrahwi sisse jätame, siis, kardan ma, seame oma lapsed hal- wemasse seisukorda, kui meie kaaskoda- nikkude omad vähemusrahwustest, kellel peale wõõra keele, mida nad koolis õpi- wad, ka oma emakeel suurrahwa keel on. Võib oletada, et meie lapsed elus kon- kurentsi nende esimestega välja ei pea. Sellepärast oleks täiesti soowimata seda märkust § 28 sisse jätta.

J. Tõnisson (rhw.): Mina ei tee sellest suurt tülikäsimust mitte. Tahtsin ainult selle peale tähendada, et siin pole keelatud sugugi kahte wõi kolme keelt

õpetamast. Õeldakse ainult, et kooli ülewalpidaja soovil wõib keskkooli majandusteaduslistes, tehnilistes ja teistes eriainelistes harudes sundusliku õpeainena ka ühtainust wõõrast keelt õpetada. Siin tõi haridusminister ette näituseks komertskooli. Noh, ma mõtlen, et see on väga halb kooli asutaja, kes tahab komertskooli ühe ainsa wõõra keelega awada. Peale selle wõib mõtelda selle peale, et siin tuleb ka tegemist teha omawalitsuse asutustega, mis wõiksid ju ka küsimuse alla tulla. Need asutawad sarnaseid koole. Ja kui meie nüüd wõtame üksiku kooli, mis üks wõi teine suurem linna omawalitsus asutab teiste koolide kõrwale, mille eriseloom on selle poolest, et ei taheta keeletarkust õpetada, waid tehnilisi teadmisi ja tehnilisi oskusi, — kas siis tõesti ei ole sellest küllalt, kui siin üks keel tehakse sunduslikuks, kuna teised keeled wabalt walitawaks jääksid?! Tegelikult wõib niisuguseid mitte-sunduslikka, wabalt walitawaid keeli selle sundusliku keele kõrwal ju ka olla. Aga meie ei näe mitte ette ära, missugused keeled need peawad olema ja missugused wahekorras üks wõi teine keel teisega peab olema. Kas mitte üks ei wõi sunduslik, teine ja kolmas wabalt walitaw olla jne.? Minu arwates on selles mõttes siin see 2. märkus II lugemisel wastu wõetud, et kooli awajatele wõimalust anda tarwete ja elunõuete kohaselt koolitüüpe wälja arendama hakata. Siin ei panda koguni kitsendusi peale, waid tahetakse wõimaldada asja wabalt korraldada ja minu arwates ei hakka nüüd keegi omawalitsustest wististe seda wabadust kurjasti tarwitama. Näib, nagu tahaksime meie seadusega mõistuse pähe panna omawalitsuse tegelastele, nagu tahaksime meie nende rumalustele piirisid ette panna. Meie peame ikka oletama, et kõik need omawalitsused, kes koole awawad, asja enne põhjalikult kaaluwad, kui nad midagi otsustawad. Ja on meil wististe ka wõimalik oletada, et nemad seda wabadust mitte koolide ega noorsoo kahjuks ei tarwita, waid elunõuete kohaselt seal tarwitusele wõtawad, kus seda tõesti waja.

E. Martinson (sd.): Minu arwates wõiks teine märkus ikkagi sisse jääda sellel kujul nagu ta on. Põhjendused on siin juba ära näidatud. Wõiksin aga veel seda juurde lisada, et meie keskkoolid on 5-aastase kursusega ja selle aja jooksul

ei suudeta keeli kuigi põhjalikult ära õpida. Ning kui majandusteaduslistes, tehnilistes ja teistes sarnastes õpeharudes keelte peale nii väga suurt rõhku pannakse, siis ei jõuaks õpilased edasi oma eriainetes. Sellepärast arwan ma, et mingisugust kurja sellest ei ole, kui sundusliku õpeainena oleks sarnases koolis wõimalik ainult üht keelt õpetada, kuna teiste keelte walik waba oleks. Nii jääks veel küllalt wõimalust ka teisi keeli õpida. Kuid et siiski see, wõib olla, mitte wastu wõetaw ei ole, et majandusteaduslistes harudes, mille all wõib ka mõista kommertskooli, ainult üks keel sunduslik oleks, siis wõiks sellest märkusest wälja jätta sõna „majandusteaduslistes“, mille kohta ka teen wastawa ettepaneku. (J. Tõnisson (rhw.): Ei saa mitte wälja jätta, see muudab oluliselt.) Ühte sõna wõib wististe wälja jätta. (J. Tõnisson (rhw.): Ei wõi.)

Juhataja J. Kukk: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Mina isiklikult olen selle keele kultuse wastu, mida senni on koolides peetud. Mul ei tarwitse aga sugugi waidlema hakata haridusministri ettepaneku wastu ning juhiksin veel tähelpanu § 29 kohta, mis kõneleb, et õpeainete üldise laadi ja läbiwõtmise ulatuse kui ka tundide arwu õpeainete kohta klassis määrawad kindlaks haridusministeeriumi poolt maksma pandawad õpe- ja tunnikawad. Ja kui nüüd kõneldakse üksikutest koolitüüpidest, siis on arusaadaw, et haridusministeerium ära määrab, missugused keeled ja missugused ained ühes wõi teises koolis sunduslikud. Ja ma tähendan, et ka walitawad ained on sunduslikud. Kui kommertskooli kohta haridusministril arwamine on, et seal tarwis on rohkem sunduslikka keeli, pangu ta see kord maksma. Seadus ei kitsenda haridusministeeriumi selles suhtes. Ma tahtsin aga tähendada mööda minnes haridusministri põhjenduse peale, et ühel ja teisel maal nii ja nii palju keeli õpetatakse, seal mitu korda tähendades, et sarnane asjaolu gümnaasiumis on, kuna ei õeldud, kuidas see erilaadilistes koolides on. Kui meie oma gümnaasiumi üldiselt kaks sunduslikku keelt seaksime, siis lefaksime, et muuseas ka tehnilises harus 2—3 keelt õppida tuleks. Mulle jääb selle tarwidus arusaamatuks, ja ma ei saa selle ettepanekuga ühineda.

Juhataja J. Kukk: Kuna aruandja haridusministri ettepanekuga ühinenud ei ole, siis tuleb see ettepanek eraldi hääletamisele. Haridusminister paneb ette § 28-st välja jätta märkus 2. (Hääletatakse.) Wastu on enam, sellega on otsustatud märkus sisse jätta. Panen § 28 hääletamisele sel kujul, nagu ta komisjoni aruandja poolt ette on kantud. (Hääletatakse.) § 28 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 29. Õpeainete üldise laadi ja läbiwõtmise ulatuse kui ka tundide arwu iga õpeaine kohta klassis määravad kindlaks haridusministeeriumi poolt maksmapandawad õpe- ja tunnikawad, kusjuures õpilase kohta käiw walitawate ainete tundide arw ei tohi ulatada üle ühe wiieidiku klassi sunduslikkude ainete tundide arwust.

Märkus. Pedagoogika nõukogud wõiwad maakonna wõi linna kooliwalituse, riigikoolides haridusministeeriumi loal ette wõtta vähemaid ajutisi muudatusi õpe- ja tunnikawades.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 29 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 30. Walitawa aine õpetamiseks wõib awalik keskkool ainult siis riigilt toetust saada, kui selle aine õppijate arw tema õpetamise alguses on vähemalt 12, ühe klassi kohta kogusummas aga mitte enam kui selle klassi sunduslikku ainete tundide arwu kahe wiieidikule wastawalt. On õpilaste arw klassis alla 12, siis wõib kool selle klassi walitawate ainete õpetamiseks riigilt toetust saada mitte enam kui klassi sunduslikkude ainete tundide arwu ühe wiieidiku kohaselt.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 30 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 31. Sunduslikkude ja walitawate ainete kõrwal wõib pedagoogika nõukogu kooli ülewalpidaja nõusolekul korraldada mittedunduslikkude ainete õpetamist, mille kuld kooli ülewalpidaja wõi aine õppijad kannawad.

Märkus. Walitawate ja mittedunduslikkude õpeainete hulka, mille kuld kannab kooli ülewalpidaja, ei kuulu usu-

õpetus. Selle õpetamiseks wõib kooli ülewalpidaja kooliruumi lubada.

Haridusminister H. Bauer: Panen ette seda märkust muuta järgmiselt: „Mittedunduslikkude õpeainete hulka kuulub ka usuõpetus. Usuõpetuse sisseadmine on kohustaw koolile, kui vähemalt 20 seda ainet õppida soowijat õpilast leidub, kelle õpetamine ühe õpetaja juhatusel ühes ruumis pedagoogiliselt wõimalik, selle juures wõib tarwilise õpilaste arwu saamiseks koondada ühe õpetaja juhatusella ühte klassiruumi ka mitme õpeaasta õpilased; sel korral maksab õpetaja tasu asutus, kes teistele õpetajatele palgad maksab; on õpilaste arw alla 20, ei ole palgamaksja asutus kohustatud õpetamise kulu kandma, kuid kooli ülewalpidaja peab õpetamiseks tarwilised ruumid muretsema.“

Juhataja J. Kukk: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: See ettepanek käib sisuliselt täiesti § 3 wastu, sest sellega pannakse usuõpetus üheks kooli õpeaineks ja kuna see seaduse tehnilisest küljest wastuwõtmata on, ei saa ma selle ettepanekuga mitte ühineda.

Juhataja J. Kukk: Mina leian, et haridusministri poolt ette pandud märkus § 31 juurde on sisulises wastolus § 3 ja ei saa teda sellepärast hääletada. (Kära paremal pool.) Panen § 31 hääletamisele. (Haridusminister H. Bauer: Palun sõna.) Mille kohta? (Haridusminister H. Bauer: Selle ettepaneku kohta.) Kuna aruandjal lõpusõna juba olnud, wõin ma sõna anda ainult hääletamise motiivide ja korra kohta. Sõna on korra kohta rkl. Lattik'ul.

J. Lattik (kristl.): Niisugune kord looks meil uue kodukorra parlamendis. Kusagilgi kodukorra paragrahwis ei ole öeldud, et parandust, mis II lugemisel korralikult on tehtud, III lugemisel hääletada ei saa.

Juhataja J. Kukk: Palun juhatajaga mitte waielda.

J. Lattik (kristl.): Ma painutan ennast muidugi juhataja märkuse alla, aga konstateerin weel kord kindlasti, et see uus kodukord on.

Juhataja J. Kukk: Sõna on korra kohta haridusministril.

Haridusminister H. Bauer: Panen ette enne hääletamist waheaega määrata. (J. Kana (töer.): Mispärast?) Läbirääkimisteks.

Juhataja J. Kukk: Kas Riigikogu liikmed toetavad seda ettepanekut? (J. Tõnisson (rhw.): Jah.) Sarnast ettepanekut Riigikogu liigete poolt ei ole tehtud, sellepärast ei saa ma teda hääletamisele panna. Panen § 31 hääletamisele. (Hääletatakse.) Minule paistab, et vähemus on vastu. (Paremalt poolt: Ära lugeda.) Nõutakse äralugemist. (Paremalt poolt: Sedelitega.) Nõutakse sedelitega hääletamist. Palun sedelid välja jagada. Ma hääletan § 31 ja palun neid, kes tema poolt on, kirjutada sedelile „poolt“ ja kes vastu — „vastu“. (Hääletatakse.) Kas tehakse ettepanekut hääletelugemise kohta. (Hüüded: Juhatuses hooliks.) Hääletelugemine on juhatuses hooliks jäetud.

Hääletamise tagajärjed on järgmised: Ära on antud 74 häält, nendest on § 31 vastu 38 häält, selle poolt 36. Sellega on § 31 tagasi lükatud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 32. Iga klassi läbitegemiseks kulub normaalselt üks õpeaasta. Erakorralselt võivad anderikkad õpilased pedagoogika nõukogu otsusel klassi lühema ajaga läbi teha, või mõne klassi wahele jätta.

Märkus: Haridusministeeriumi loal võivad kooli ülewalpidajad keskkooli jagada ka poolaasta klassideks.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 32 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 33. Õpilast ei või jätta ühte klassi kauemaks kui kaheks õpeaastaks. Kui õpilane kahe kooliaasta jooksul klassi õpekawas nõutud teadmisi ja oskusi ei ole omandanud, arwatakse ta koolist lahkuks. Iseäralistel põhjustel võib haridusministeeriumi loaga õpilast ka kolmandaks aastaks klassi jätta.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 33 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Sõna korra kohta on rkl. Amberg'il.

O. Amberg (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Et siin juhataja poolt ei lastud parandusi teha, mis II lugemisel on tehtud, siis panen ette Riigikogu koosolekut senniks katkestada, kummi wanematekogu saab ses asjas seisukohta võtta.

Juhataja J. Kukk: Rkl. Amberg'i poolt on ettepanek tehtud koosolekut katkestada. Sõna selle ettepaneku kohta ei soovita. Panen ta hääletamisele ja palun neid, kes tema wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. (M. Martna (sd.): Missuguse mõiste alla see katkestamine käib?) See tähendab, waheaega määrata. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 37 häält ja vastu 37, sellega tagasi lükatud. (Hüüded: Koosolek lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. Selle ettepaneku kohta sõna ei soovita. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa enamusega vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **Joh. Kukk.**

Abiesimees **K. Wirma.**

Sekretäär **A. Tupits.**

Abisekretäär **W. Pezold.**

